

УДК 130.2:37.013.3

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2021.34.7>

ФЕНОМЕН КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Ольга Ковалевська

*Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»,
гуманітарно-правовий факультет, кафедра філософії та суспільних наук
вул. Чкалова, 17, 61070, м. Харків, Україна*

Анастасія Копіна

*Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»,
гуманітарно-правовий факультет, кафедра філософії та суспільних наук
вул. Чкалова, 17, 61070, м. Харків, Україна*

Світлана Широка

*Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»,
гуманітарно-правовий факультет, кафедра філософії та суспільних наук
вул. Чкалова, 17, 61070, м. Харків, Україна*

Статтю присвячено філософському осмисленню психологічних та ментальних реакцій індивіда і соціуму на раптовість глобальної катастрофічної ситуації, пов'язаної з пандемією COVID-19. Увагу сфокусовано на проблемах вироблення індивідом здатності протистояти соціальному стресу, узгодження світоглядних, когнітивних та соціальних компетентностей із масштабними можливостями суспільства, висвітлення значущості особистісної визначеності в справі подолання нестандартних глобальних ситуацій шляхом формування критичного мислення. Наголошено, що факт раптовості появи драматичних глобальних ситуацій не є одиничним випадком, а буде повторюватися з певною періодичністю, і є нагальна потреба виробити певні принципи осмислення сучасного стану світу, а також розробити алгоритми поведінкових стратегій як на індивідуальному, так і глобальному рівні, тому що ці виклики стосуються не тільки близької перспективи переживання наслідків пандемії, але і зачіпають віддалене майбутнє існування людства. Підкреслено, що головну роль у цьому процесі відіграє критичне мислення як система розумової діяльності, що реалізує себе в аналітичному продуктивному процесі, який дає змогу досягти адекватних оцінок ситуації і виробити рекомендації до найбільш оптимальних форм інтелектуальної і соціальної поведінки. Критичне мислення характеризується яскраво вираженою когнітивною активністю, яка спирається на метазнання та такі критерії інтелектуальної діяльності, як ясність, глибина, кругозір, проникливість, прогностичний характер розумових процесів. Розглянуто особливості формування критичного мислення в умовах сьогоденного «невизначеного світу», де основними факторами впливу виступають інформатизація суспільства, поширення маніпулятивних технологій керування свідомістю та специфіка сучасного освітнього середовища, зокрема, впровадження дистанційної форми навчання. Наголошено на важливості існування творчого освітньо-інтелектуального простору як необхідної умови для формування навичок критичного мислення, соціалізації особистості, як підстави формування адекватного самосприйняття та підґрунтя навички орієнтування в міжкультурному просторі.

Ключові слова: критичне мислення, інформаційне суспільство, soft-skills, когнітивна стратегія, гуманітарна освіта, рефлексія.

Нині фраза «Світ вже ніколи не буде колишнім» вимовляється так часто, що вже здається заявленою і вельми банальною. Дійсно, світ переживає такий складний і катастрофічно неприємний період, пов'язаний із поширенням незвіданого і непередбачуваного у своїй поведінці вірусу, що дослідницька думка в різних областях знання заплуталася у власних поясненнях ситуації, привернула методи математичного моделювання для складання прогнозів і, спіткнувшись об власні твердження, почала спростовувати саму себе. Відразу утворилася армія альтернативних версій, а в соціальних мережах з'явилося багато новин, щодо яких важко дати однозначну відповідь, правдиві вони чи фейкові. Вони то вселяють надію на «нормалізацію», то розбивають погляди наукових авторитетів, які стали вже загальноприйнятими. У хаотичному русі стрічки новин заміготіли схеми, діаграми, розрахунки, моделі перспектив розвитку загальносвітової ситуації, які не додали впевненості в розуміння сформованої обставини, а, навпаки, ще більше заплутали свідомість індивіда і соціуму, що спричинило масштабне посилення негативних тенденцій: соціального песимізму і масових форм депресивного стану.

Виявилося, що звичний життєвий порядок, який раніше здавався непорушним, може бути моментально зруйнований «чорним лебедем» Нассіма Талеба [1, с. 84], і про перший помах крила цього непередбачуваного птаха ще довго будуть сперечатися філософи та медики, економісти та соціологи, а також всі, кого ця проблема зачепила тією чи іншою мірою.

Напевно, мине чимало часу, перш ніж холодне розсудливе бачення нинішньої ситуації принесе свої результати і світ отримає безцінний досвід теоретичної інтерпретації цієї проблеми, яка втілиться у стійку поведінкову стратегію глобалізованого соціального простору. А поки життя диктує необхідність вироблення рекомендацій, якими можна буде скористатися найближчим часом, хоча невідомо, наскільки цей найближчий час розтягнеться, адже, як вже було згадано, «світ вже ніколи не буде таким, як раніше».

Нині однією з найсерйозніших тем, обговорення яких набирає обертів у різних галузях знання, є проблема ментальної реакції соціуму на виклики, які стосуються не тільки близької перспективи переживання наслідків пандемії, але й зачіпають віддалене майбутнє існування людства. Стає зрозуміло, що факт раптовості появи драматичних глобальних ситуацій не виявиться одиничним випадком, а буде повторюватися з певною періодичністю, і світ має виробити якісь принципи його осмислення, а також розробити алгоритми поведінкових стратегій як на місцевому, регіональному, так і глобальному рівні [2, с. 29].

У цьому плані йдеться не тільки про вироблення індивідом здатності протистояти соціальному стресу, а й про вміння організувати своє життя так, щоб культурні компетенції співвідносилися з масштабними можливостями суспільства, інакше кажучи, щоб особистісна визначеність явилася проекцією громадських здібностей до подолання нестандартних глобальних ситуацій.

Ці вміння позначаються як гнучкі або м'які навички (soft skills) – комплекс важливих неспеціалізованих навичок, які останнім часом вважаються важливими для кар'єри. До них варто зарахувати швидкість адаптації до мінливих умов, вміння працювати в команді, особливості мислення (гнучкість, креативність і системність), менеджерські здатності (управління часом, організованість у вирішенні завдань, критичне мислення) і так далі. Нині ці навички можна назвати не стільки такими, що стосуються професії, скільки життєвими навичками, які в сукупності можуть захистити людину від драматичних і непередбачуваних життєвих обставин.

Якщо раніше вважалося, що ці навички можуть бути затребувані технологічно мінливим бізнес-середовищем, так, принаймні, інтерпретували їх ті, хто займався аналізом

ринку праці, то з появою глобальних ситуацій і тенденцій, що руйнують світ, про них стало можливим говорити стосовно ширших форм соціального існування – колективних форм адаптації до мінливих глобальних обставин, до яких можна зарахувати війни, епідемії, екологічні наслідки впровадження в життя планети незвичних для неї технологій [3, с. 536]. Нині їх можна визначити як життєво важливі навички, оскільки їх якісність виступає як організуючий початок усього суспільного життя і, дійсно, формує загальносвітовий уклад динамічно мінливого способу життя, в якому іноді людина як одиниця соціуму втрачається, а саме суспільство під впливом цього фактора деформує своє гуманітарне підґрунтя, перетворюючись на знеособлену технологічну силу [4, с. 42].

Серед цих навичок особливе місце займає критичне мислення, яке традиційно визначається як система розумової діяльності, що реалізує себе в аналітичному продуктивному процесі, який дає змогу досягти адекватних оцінок ситуації і виробити рекомендації до найбільш оптимальних форм інтелектуальної і соціальної поведінки. Тут є сенс погодитися з поділом критичного мислення на слабе і сильне, де під слабким розуміється така характеристика мислення особистості, яка спрямована на досягнення індивідуального блага без урахування його етичних наслідків для соціального оточення [5, с. 64].

Цей варіант розумової діяльності з усією його прагматичністю є цінним для індивіда, оскільки приносить швидку та наочну ефективність у різних життєвих обставинах, а також, як правило, виступає підставою для спадкового втілення себе в продовженні особистого роду. З іншого боку, сильне критичне мислення проникає в логіку проблеми без врахування особистої практичної і егоїстичної зацікавленості і тим самим забезпечує більш об'єктивний варіант її розгляду, а значить, є продуктивнішим і має тривалішу перспективу реалізації. У цьому випадку воно характеризується яскравіше вираженою когнітивною активністю, яка не тільки позиціонує себе вмінням порівнювати і класифікувати внутрішню аргументацію, але й спирається на метазнання та ширші критерії інтелектуальної діяльності. До них належать ясність, глибина, кругозір, проникливість, прогностичний характер розумових процесів, що сумарно дає творчий модус інтелектуальної діяльності, орієнтований на досягнення не нагального миттєвого результату, а формулювання оптимального для різних ситуацій висновку, який якраз і втілюється в практичних рекомендаціях поведінки і діяльності.

Проблема критичного мислення для філософії не нова. Ще в античній культурі звучали ідеї, що розуміння питань «хто є людина?» і «що таке світ?» неможливе без з'ясування того, що є розум як засіб світорозуміння, як спосіб побудови причинно-наслідкових зв'язків, в основі яких лежить суворя логічна побудова суджень, завдяки чому і розкривається сутність картини світу загалом і пояснення будь-якого об'єкта наукового пізнання зокрема.

Критичність мислення як філософська проблема проявляється повною мірою в епоху Просвітництва, коли ця тема стає ключовою в інтерпретації соціальної активності особистості, основою якої є баланс особистої свободи та відповідальності особи, що сприяє через масу колективних зусиль суспільному прогресу і процвітанню.

Філософська рефлексія гармонійно поєднала в цій проблематиці два фокуси: з одного боку, критичне мислення розумілося як продуктивний засіб досягнення нових знань, з іншого – як свідчення певної «якісності» соціального світу – його демократичної орієнтованості, коли інтелектуальна і ментальна свобода не обмежується ніякими рамками, а навпаки, отримує бонуси і преференції для свого розвитку.

Таким чином, виявляється, що критичне мислення є дволиким діалектичним Янусом – індивідуальна його характеристика детермінується особливостями соціального життя, а соціальний параметр базується на розвиненій специфіці індивідуальних форм

розумової діяльності. Таким чином, можна зробити висновок, що критичне мислення є мисленням соціальним, воно має значення не тільки в аспекті отримання нових знань, але і як регулятор поведінки, що виявляється в оптимальному виборі ідей, принципів, пріоритетів і теорій, які виходять за межі загальноприйнятих стереотипів і формують об'єктивність суджень, заснованих на прагненні до пошуків істини.

Наш час диктує нові алгоритми формування критичного мислення. Для нинішньої ситуації і майбутніх викликів катастрофічного порядку воно стає майже єдиним засобом або навіть, можна сказати, панацеєю, яка допоможе зберегти людині себе, свою ідентичність, національну визначеність, залишитися індивідуальністю в особистісних проявах і, тим самим, виробити правильну логіку руху в хаотичних хвилях розвитку екстремальних ситуацій.

Зрозуміло, що для зняття негативних стратегій у своєму життєвому русі людина потребує особливого вміння трансформуватися, і для збереження своєї культурної та соціальної вкоріненості він має пристосовуватися до сучасних програм життєдіяльності, розширювати світоглядні горизонти, виробляти адекватне й оптимальне бачення глобальних тенденцій [6]. Сучасний контекст нинішньої глобальної проблеми, пов'язаний зі стрімким і несподіваним втручанням пандемії COVID-19 у стійку і звичну логіку розвитку світу, виявив несподівану обставину – світ розгубився. При всьому тому, що ми живемо в час високих технологій і миттєвого поширення інформації, виявилось, що інстинкт соціального самозбереження розвинений досить слабо. Неготовність прорахувати соціальні наслідки зумовила помилкові і іноді запізнілі соціальні і політичні кроки, тому утворила вже нові виклики, до яких суспільство виявилось тим більше не готовим. У суспільстві зросла агресивна форма соціальної комунікації, вона проявила негативне ставлення до складної і незрозумілої ситуації, а знакова для екзистенціалізму тема вибору виявила свою позаморальну складову частину. Потрібно було вирішувати, кого рятувати першим, кого залишати в стані безпорадності наодинці з важким фізичним станом і ставати страждаючим медичним свідком відходу пацієнта з життя. Бізнес-простір теж потрапив під струс – вимушене закриття на карантинний період маленьких компаній стало причиною обвалення економічного благополуччя багатьох сімей і спричинило деформацію особистісних відносин. У суспільній свідомості посилювалися настрої песимізму, світвідчуття отримало депресивне забарвлення, а індивідуальна свідомість впала в стан крайньої хворобливості, що межує з патологічними формами психіки, яка вже потребує допомоги фахівців певного профілю. Найстрашнішим підсумком цього виявилось зростання суїцидальних настроїв, частина з яких, на жаль, реалізувалася в непоправних вчинках. Раптово виявилися затребуваними психологи і психоаналітики, які стали гарячково шукати способи впливу і корекції маргінальних станів психіки. Але, оскільки тема впливу епідемічної ситуації на свідомість свого часу була мало затребувана, хоча і розроблена, їхні рекомендації не завжди змогли достукатися до «хворої» психології індивіда і соціуму і порятунок потопаючих часто став справою рук самих потопаючих. У цьому контексті як раз і зросли роль і значення критичного мислення як стратегічної установки на об'єктивність і адекватність в інтерпретації ситуації.

Нині з урахуванням пандемічних обставин зросла частка використання онлайн-технологій в освітньому просторі, активно обговорюється навіть майже повний перехід концепції дистанційного навчання. Дійсно, вимушене уникнення безпосередніх соціальних контактів у процесі навчання змушує шукати нові форми взаємодії учасників освітнього процесу, але практика показує, що їх дистанціювання в цій системі не завжди приводить до продуктивного результату. Крім того, опитування, наприклад, у Національному аерокосмічному університеті, показують, що тільки один із 50 студентів позитивно оцінює такий

формат спілкування. Усі дружно хочуть назад в аудиторію. Це перш за все пов'язано з тим, що жива атмосфера обміну судженнями, міркуваннями, ідеями, та й просто думками, які, на перший погляд, не мають нічого спільного з розглянутою темою, часом є більш цінною, ніж ерзац-спілкування з комп'ютерним «чорним квадратом». Крім того, дослідники визнають той факт, що спілкування в онлайн-конференції, наприклад, хоча і є досить результативним, тому що дає змогу тримати руку на актуальному науковому пульсі, не забезпечує умов для наукового прориву, і справжній колективний «інсайт» можливий тільки в безпосередній взаємодії суб'єктів наукового пошуку [2, с. 31]. До негативних параметрів дистанційної освіти можна також зарахувати технічні та обставинні обмеження: не завжди стабільний Інтернет, присутність поруч сторонніх осіб, звичну розслаблюючу домашню атмосферу, відволікаючі фактори побутового характеру і т.д.

Усе згадане разом діє не завжди позитивним чином на нервову систему і гальмує розвиток тієї самої синергії, яка забезпечує ефективність пізнавальної діяльності та наближає до бажаного наукового результату та формування навичок критичного мислення. Що в цьому разі найбільше страждає, так це критичне мислення, наявність якого виступає не наслідком трамбування у свідомість пасивно вжитої інформації, а є підсумком напруженої розумової роботи, що супроводжується забарвленням емоційними відтінками в переживанні смислових точок.

На жаль, соціум нині обмежений форс-мажорними обставинами, які з огляду на свою нав'язливу напруженість змушують освітній простір гарячково шукати нові форми, що призводить до втрат у цьому пошуку якості розумового процесу, а значить, зрештою, це відіб'ється на спроможності формування змістовних наукових ідей. Це, однак, зовсім не означає, що треба припинити взаємодію з новими формами навчальної діяльності, йдеться скоріше про зниження градусу захопленості технологічними новітніми процесами навчання, оскільки в цьому разі відбувається непомітне, але постійне нівелювання особливості та інакшості метафізичної складової частини мислення, яка виявляє і розкриває інтелектуальний потенціал особистості.

Крім цього, нинішня ситуація поширення тривожності в масовій індивідуальній свідомості підігривається не завжди коректними формами впливу на них із боку засобів масової інформації. Як визначають дослідники, об'єктом уваги ЗМІ стає буття людини, в якому вже не залишається нічого таємного, особистісного, і засоби масової інформації отримують змогу прищеплювати правила поведінкової культури через різні моделі, стереотипи і рольові сценарії [7, с. 121–122]. На жаль, прищеплюються не тільки варіанти зовнішньої поведінки, а й образи розумового відображення навколишнього світу, в яких адекватність його інтерпретації замінюється «уявленістю» та має властивість змінюватися під впливом маніпулятивних операцій. Свідомість потрапляє в пастку, звільнення з якої стає дуже проблематичним ще й тому, що немає розуміння напрямку руху і більше нічого не залишається, як пасивно прийняти запропоновану модель ставлення до цієї ситуації. Однак це було б не так трагічно, якби впроваджувана у свідомість емоційна і теоретична модель поведінки характеризувалася певною стійкістю, яка, зрештою, зіграла б також і позитивну роль – дала б на якомусь етапі змогу придивитися до суті цієї моделі, проаналізувати її переваги та недоліки та вже остаточно прийняти або не прийняти її. Драматизм ситуації полягає в тому, що запропоновані масовою культурою концепти часто змінюються, іноді навіть у бік протилежного змісту, що зовсім занурює свідомість у стан нестабільності, а отже, підвищує ступінь тривожності, оскільки вже важко розібратися, чи є це результатом власної інтелектуальної та психологічної безпорадності, або наслідком маніпулятивних технологій.

Саме тут актуалізується потреба в критичному мисленні, яке має здатність відсіяти зерна від плевел самостійністю інтелектуального пошуку і виваженістю рішень, що стосуються не тільки проблемних моментів у професійно орієнтованих ситуаціях, але і в життєвих обставинах. Воно представляє не тільки оцінювання проблемного характеру ситуацій, а й розуміння способів їх вирішення, і в цьому разі виступає вже в новій якості – у варіанті метамислення, або мислення про мислення, стратегією якого є його постійне вдосконалення. Таке підвищення якості розумового процесу саме і, можливо, в процесі безперервного і зацікавленого освітнього процесу, де зацікавленість виступає наслідком взаємодії сторін, безпосередньо задіяних у системі спілкування. Саме тут відбувається формування вміння у процесі занурення в масив інформації відбирати і оцінювати головне, підбирати аргументи для затвердження власної позиції, порівнювати різні точки зору, погоджуватися з альтернативними позиціями, якщо вони відповідають критеріям істини та затребувані практикою [8, с. 72–75]. Таким чином формується критичне мислення як рефлексивне мислення, що аналізує не тільки знання, а й себе, відшукуючи тим самим такі розумові стратегії, які виявляються плідними не тільки в інтелектуальному пошуку, а й зможуть служити захистом від деструктивних впливів чужої думки, пропагандистських установок різних політичних позицій і стереотипів, нав'язаних засобами масової інформації.

Варто зазначити, що критичне мислення найбільш продуктивно формується саме в контексті гуманітарної освіти, оскільки вона має особливі якості – світоглядну спрямованість і культурогенний потенціал, які задають вектор формування особистісного сенсу індивіда. Ця особливість критичного мислення ще більшою мірою проявляється через занурення в систему філософського знання, яке з огляду на свою граничну спільність і абстрактність виводить критичне мислення на новий рівень. Уміння знаходити спільне в різноманітні процеси сучасного світу, розуміти особливості одиничних процесів через прояв загальних тенденцій відсікає миттєву «уявленість», а значить, унеможлиблює неадекватність інтерпретацій тих явищ, які здаються при першому наблизненні не зовсім зрозумілими з огляду на свою складність.

Як підсумок зазначимо, що нинішній день, який приніс глобальному світу складну ситуацію з поширенням незрозумілої і тому страшної пандемії, поставив людство перед проблемою пошуку не тільки ситуативно адекватних форм реакції на подію, а й окреслив завдання майбутнього – підготувати людство до наступних складних викликів і сформулювати оптимальну і прагматичну модель логіки суспільної поведінки в таких випадках. Це виявляється можливим тільки за наявності грамотно організованих ментальних, інтелектуальних і психологічних практик, які являють собою основу для формування гнучких навичок пристосування соціального суб'єкта до динамічно мінливих обставин сучасного світу. Серед них особливе місце займає критичне мислення, що розпізнає сутність процесів і забезпечує адекватну соціальну реакцію на них. Воно своєю чергою є результатом занурення суб'єкта в освітньо-інтелектуальний простір, який формує не тільки певну суму актуальних сенсів, а й забезпечує прояв «надзавдання» – творення тонкого і реактивного носія когнітивних стратегій, здатного реалізувати їх через систему складних соціальних комунікацій сучасного інформаційного суспільства. Освіта стає умовою соціалізації особистості, підставою її самосприйняття, фундаментом вміння орієнтуватися в міжкультурному просторі соціуму зі збереженням себе як цілісності. Тільки в цьому разі окультурена, соціалізована людина стає суб'єктом адекватного і діяльнісного позиціонування, яке забезпечує гармонійність її існування в безперервно мінливому світі, а соціум отримує змогу вибудовувати правильну драматургію соціальної дії в зіткненні зі складними викликами планетарного життя.

Список використаної літератури

1. Taleb, Nassim Nicholas. *The Black Swan : the Impact of the Highly Improbable*. New York : Random House, 2007.
2. Жидко М.Є. Феноменологія та топологія станів свідомості в контексті цифрового футурошоку. *Інсайт : психологічні виміри суспільства* : наук. журн. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. Вип. 1. С. 26–32.
3. Тоффлер Э. Третя волна. Москва : ООО «Изд-во АСТ», 2004. 783с.
4. Кузнецов А.Ю., Фуникова Е.В. Коммуникативність в контексте парадигм інформаційного общества. *Гуманітарний часопис* : зб. наукових праць. 2012. № 2. С. 39–43.
5. Тягло А.В. Критическое мышление. Проблема мирового образования XXI в. Харьков : Изд-во ун-та внутр. дел, 1999. 224 с.
6. Харпер Д. Психология критического мышления. Санкт-Петербург : Питер, 2000. 512 с.
7. Чмихун С.Є., Більчук Н.Л. ЗМІ як агент неявного примусу поведінкової культури. *Гуманітарний часопис* : зб. наукових праць. 2019. № 1. С. 117–126.
8. Фрейре П. Формування критичної свідомості. Київ : Юніверс, 2003. 168 с.

THE PHENOMENON OF CRITICAL THINKING IN THE CONTEXT OF GLOBAL CHALLENGES OF MODERN SOCIETY**Olga Kovalevska**

*National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute",
Faculty of Humanities and Law, Department of Philosophy and Social Sciences
Chkalova str., 17, 61070, Kharkiv, Ukraine*

Anastasiia Kopina

*National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute",
Faculty of Humanities and Law, Department of Philosophy and Social Sciences
Chkalova str., 17, 61070, Kharkiv, Ukraine*

Svitlana Shyroka

*National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute",
Faculty of Humanities and Law, Department of Philosophy and Social Sciences
Chkalova str., 17, 61070, Kharkiv, Ukraine*

The article is devoted to the philosophical understanding of the psychological and mental reactions of the individual and society to the suddenness of the global catastrophic situation associated with the COVID-19 pandemic. The focus is on the problems of developing the individual's ability to cope with social stress, aligning philosophical, cognitive and social competencies with the large-scale capabilities of society, highlighting the importance of personal determination in overcoming non-standard global situations through the formation of critical thinking. It is emphasized that the fact of sudden emergence of dramatic global situations is not an isolated case, but will be repeated with a certain frequency, and there is an urgent need to develop certain principles of understanding the current world, as well as to develop algorithms of behavioral strategies both individually and globally. These challenges relate not only to the near future of experiencing the effects of a pandemic, but also to the distant future of humanity. It is highlighted that the main role in this process is played by critical thinking as a system of mental activity that realizes itself in the analytical productive process, which allows to achieve adequate assessments of the situation and make recommendations for the most optimal forms of intellectual and social behavior. Critical thinking is characterized by pronounced cognitive activity, which is based on metacognition and such criteria of intellectual activity as clarity, depth, large outlook, insight, predictive possibilities

of mental processes. The peculiarities of the formation of critical thinking in today's "uncertain world" are considered. The main factors of influence are the informatization of society, the spread of manipulative technologies of consciousness management and the specifics of the modern educational environment, in particular, the introduction of distance learning. The importance of the existence of creative educational and intellectual space as a necessary condition for the formation of critical thinking skills, socialization of the individual, as a basis for the formation of adequate self-perception and the basis of orientation skills in intercultural space.

Key words: critical thinking, information society, soft-skills, cognitive strategy, humanities education, reflection.